КлассщIыб лэжьыгъэ

Хэкум теухуа усэхэмкIэ 5-нэ классым щекIуэкIа урок - зэIухам и план

2025 гъ.

Урокым и темэр: Гъатхэм теухуа усэ къеджэн.

Урокым и мурадыр:

1. ЕджакIуэхэм усэ фIыуэ ялъагъуу къэгъэтэджын.
2. ЩIыуэпсым хуаIэ щытыкIэр егъэфIэкIуэн.
3. Бзэм зегъэужьын, гъэхуауэ къеджэкIэр егъэфIэкIуэн.

Къэгъэсэбэпыпхъэхэр: компьютер, презентацэ, псалъэжьхэр, тхылъ зэмылIэужьыгъуэхэр, журналхэр, гъатхэм теухуа усэхэр, сурэтхэр.

Урокым и екIуэкIыкIэр

Егъэдж. ЦIыкIухэ, фэ зэрыфщIэщи, дэ нобэ диIэнур классым щIэмысу дызэджахэмкIэ урокщ. Сытыт мы урокым дгъэхьэзырын хуейуэ щытар?

Едж: Дэ нобэрей урокым унэ лэжьыгъэу диIащ гъатхэм теухуа усэхэр зэдгъэщIэну, ахэр зэпкърытхыну, гукIэ гъэхуауэ дыкъеджэну. Сурэт зыхуэщIхэм а темэм, усэ гуэрым теухуауэ сурэт тщIын хуеящ.

Егъэдж. Гъэм и нэхъ дахэу, щIэращIэу къокIуэ гъатхэр! Дунейр игъэдахэу, псэщIэ хилъхьэу къытхуоблагъэ гъатхэр. ЩIымахуэм уэс лъабжьэм щIэлъу хуабэу жеяр къэушащ. Ар къэзыгъэушар гъатхэрщ.

Гъатхэм и макъ жьгъыру зэмылIэужьыгъуэхэр дэнэкIи щызэхыбох. Мыл чэ макъ къоIу. Абы щIэх дыдэу псыхьэлыгъуэ макъкIэ зызэрехъуэкI. ЩIыуэпсым, сурэтыщI Iэзэм и плъыфэхэмкIэ сурэтым и фэр зэрызэблихъум хуэдэу, и теплъэри щIэх-щIэхыурэ ехъуэж. Гур мэусэ, псэм уэрэд жеIэ гъатхэм деж.

Абы и щапхъэщ иджыпсту флъэгъуну сурэтхэр, зэхэфхыну усэхэр. Иджы фи нэхэр зэтефпIи федаIуэт гъатхэр макъамэусым къызэриIуатэм.

Макъамэ къоуэ, цIыкIухэр йодаIуэ.

Фэ дауэ флъагъурэ, зэхэфщIэрэ гъатхэр? (Я гупсысэхэр жегъэIэн).

Усэхэм къегъэджэн.

Сабийхэр къоджэ гъатхэм теухуа усэхэм.

Едж. ЩоджэнцIыкIу Алий «Гъатхэ».

ФIэхъус апщий, щIылъэр гуфIэу

Зи ІэфІыгъэм дэуша,
Бзу гъэфІахэр зи пшынауэу
Дунейр гуапэу зыпежьа

НэщхъыфІагъэу убгъэдэлъым
Бзэр хуимыту егъэжан,
Жыги, удзи, цІыхуи, Іэщи –
Псоми ягухэр уогъэин.

Къуалэбзухэм я уэрэдхэр
Уэ уи щытхъукІэ къыщІидзащ,
Дзэл жыг дэгухэр пхуэгумащІэу
Псом япэжкІи пхуэтІэпІащ.

Псом хуэмыдэу бжэндэхъу цІыкІухэм
Я пшыналъэр бзэрэбзащ,
ЩІэжьей куэдхэр дэнэ тафи
Къыщыджэгухэу ежьэжащ.

Насып уиІэщ, гъатхэ дахэ.
Хъуа и хэкІыр уи гуфІакІэщ.
Щыгъын псоми я нэхъ дахэр
ЗыщатІагъэу уэ убжьыфІэщ.

Іэуэлъауэщ – дэни даІуэ –
Дунейм псэщІэ хэплъхьэжащ.
Жырыш лъэщхэм тес шууейхэм
Я уэрэдхэм заІэтащ.

Уэ тыгъэфІу къахуэпхьахэм
МэкъумэшыщІэхэр ехъуэхъуащ.
ИхъуреягъкІэ нэм къиплъыхьыр
ИІэгъэншэу фІыцІэ хъуащ.

Жырыш тесу щІалэ жанхэм
ГъущІыр ІэкІи къыпхуагъэш,
Сэтей джафэр щыгъын ІувкІэ
Пхуахуэпэну бэм ягъэш.

ДыпхуогуфІэ, щІым и быным
Я гъуэмылэр къэзыхьа,
Бжыгъэ имыІэу саугъэтхэр
Псэ зыІутым езыта!

Еdж. Тхьэгъэзит Зубер «Гъатхэ»

Гъатхэ жьыбгъэр шындэбзийхэм
Щоуэр Iэпэпшынэ,
ЛъапэпцIийуэ дыгъэ бзийм
КъыщекIухь ди унэ.

Къабзэу зитхьэщIащ дунейм.
Хьэблэр зэщIохъае.
Къуалэбзухэр пызщ ди дейм-
ЩхьэкIэр щIагъэхъае.

Сэ ди пэшым сыкъыщIокI,
СыкъыдокI ди пщIантIэм.
ГуфIэу си гур бгъэм къысфIокI,
СфIокIуэр губгъуэ щхъуантIэм.

Къыхеху бахъэр уэру щIым-
ЗэхокI гъэрэ щIырэ.
Уэс кIэ къинэр-
Хъуауэ щым-
Магъыр, макъ имыщIу.

СыкIэлъыкIуэу сигу ежьам,
Iуэхум нэр къыхуокIыр.
IитI лэжьыгъэм хуэзэшам
ЕзгъэщIэнкъэ лъэкIыр.

Iуэхуншэныр сыту гугъу.
Сыту фIы лэжьыгъэр.
Зы Iуэху гуэрым емыгугъу
ЩыIэм-
Си гур щIогъур.

Едж. Мэз Аниуар «Гъатхэ»

Жыгхэр къэгъэгъэнущ,
Гулъхэр къызэрокI.
Гъатхэм дыIущIэну
Псоми ди нэ къокI.

Гъатхэу плъыфэ дахэ,
КъакIуэ къеблэгъэж,
Хуэбзэрабзэу лъахэм,

Бзур къэгъэлъэтэж.

ЩIэрыщIэжу щIылъэр
ЩхъуэкIэплъыкIэ щIыж,
Жейуэ щыта жыгхэм
Бжьэхэр егъэпщIыж.

Дыгъэм и Iэпэгъуу
Удзыр щIым къыхэш.
Къуалэбзум щIэщыгъуэу
Уэрэд кърегъэш.

ЩэкIэ гъэбэгъуауэ
Мэш бэв къытхуэгъэкI.
Дызэригугъауэ
Тхьэм укъыщIигъэкI!

Гъэунэ Борис. Усэ «Гъатхэпэ».

ЦыIэрылъхьэм къыхаш цыIуданэу,
Iугъуэр уэнжакъым къреджыкIыр жьым.
ЩIыIэр хъуащ тIасхъэ. Уэсыр итIани
ПымыкIыу игу егъэтIыгъуэ щIым.

ДжэдыкIампIэм къипща джэджьей щIыкIэу
Дыгъэ бгъафэм щIылъэр къыщопIэнкI…
Гъатхэ махуэр хуабэм ныхуеплъэкIыу,
Шэжыпсыфэу и фэр пыхьэ-пыкIщ…

ПсэщIэ минхэр зи уэзджынэ гъатхэр
Щынэ гуартэу аддэ къыщохъей.
Сыпежьауэ зи бзэ, зи щхьэ дахэр
Сэ къызох и IэплIэм щIымахуейм.

Усэхэр зэпкърыхын

Егъэдж. Дыкъызэджа усэхэр псори зытеухуар гъэм и сыт хуэдэ зэман?

Едж. Ди усэхэр теухуащ дунейм и щIэрэщIэгъуэ, псэщIэ къыщыхыхьэ гъатхэ зэман насыпыфIэм.

Егъэдж. «ПсэщIэ къыхохьэ» жыфIащ. Дауэ ар фэ езым къызэрывгурыIуэр?

Едж. Гъатхэм щIым телъа уэсыр мэткIу, псыхьэлыгъуэ цIыкIухэр мажэ, удзыщIэ цIыкIухэр щIым къыхопщ, жыгхэр къогъагъэ, къуалэбзухэр къолъэтэж, дунейр къоушыж. А къэхъукъащIэ зэхуэмыдэ къомым дунейм и зэхэтыкIэ хьэлэмэтыщэхэр къагъэщI.

Егъэдж. Фэ сыт хуэдэ гукъыдэж къыватрэ а псоми?

Едж. Гъатхэм деж цIыхухэр нэфIэгуфIэ мэхъу, щIымахуэ кIыхьым иригъэзэша цIыхухэр гуфIэжу уэрамым къыдохьэ, губгъуэхэр, мэзхэр, псыхъуэхэр яуфэбгъу. Балигъхэр хадэм йолэжьыхь. Къуалэбзу къытхуеблэгъэжахэм я абгъуэхэр зэрагъэпэщыж

Егъэдж. Сыт хуэдэ къуалэбзухэр къэлъэтэжрэ гъатхэм деж?

Едж. Гъатхэм деж ди щIыпIэм къолъэтэж бжэндэхъухэр, пцIащхъуэхэр, хьэрхьупхэр, кIыгуугухэр, кърухэр.

ЕгъэджакIуэм гъатхэм теухуа сурэтхэр егъэлъагъуэ, щэхуу макъамэ къоуэ.

Сурэтхэр: Саврасов А. «Грачи прилетели», Левитан И. «Весна-большая вода», «Март».

ЕгъэджакIуэм еджакIуэхэм сурэтхэмкIэ псалъэмакъ ядрегъэкIуэкI

Егъэдж. Иджыпсту гъатхэм и сыт хуэдэ зэман?

Едж. Иджыпсту гъатхэм и пэщIэдзэщ.

Егъэдж. Сыт хуэдэ зэман сурэтыщIхэм къагъэлъэгъуар?

Едж. Гъатхэ.

Егъэдж. Сыт хуэдэ плъыфэхэр къагъэсэбэпрэ сурэтыщIхэм?

Едж. СурэтыщIхэм къагъэсэбэп плъыфэ зэмылIэужьыгъуэхэр: гъатхэпэр къыщыгъэлъэгъуа сурэтым ебэкIыр гъуабжэ плъыфэхэрщ (фIыцIэ, щхъуэ). Гъатхэкум щыщIэдзауэ щхъуэкIэплъыкIэм щIедзэ (къащхъуэ, щхъуантIэ, удзыфэ, хужь, гъуэжь) псэр зыгъэгуфIэ, гур зытхьэкъу плъыфэхэр.

Егъэдж. Дунейм и дахагъэр, и къэщIэрэщIэжыныгъэр дауэ къагъэлъэгъуа авторхэм?

Едж. УдзыщIэ цIыкIухэр цыпхыдзэм хуэдэу щIым къыхопщ, къудамэхэм гулъ цIыкIухэр къащI, гулъхэр къызэролъэлъ, дзыгъуэ тхьэкIумэу зыкъызэкъуах, бжьэхуц Iэрамэхэу мэгъагъэ, я мэ гуакIуэхэмкIэ дунейр ягъэнщI.

Егъэдж. Сыт нэхъ фыдэзыхьэхыу сурэтхэм хэлъыр?

Едж. ГъэщIэгъуэнщ сурэтыщIхэм ди Хэкум и природэ дахэр къызэрагъэлъэгъуар. Сурэтхэм ущеплъкIэ, уи нэгу къыщIоувэ ди губгъуэ хуитышхуэхэм, ди мэзыжьхэм псэщIэ къазэрыхыхьэр. Махуэ къэскIэ гу зылъыдмытэу блэкI гъащIэм и къэхъугъэ зэхуэмыдэхэу къагъэлъэгъуахэм гур ятхьэкъу.

Егъэдж. Гъэм и сыт хуэдэ зэман фэ фызыпэплъэр? ЕкIуэкIа ар? НэхъыфI дыдэу фэ сыт хуэдэ зэман флъагъур?

Едж. Гъэм и зэманхэм щыщу сэ нэхъыфI дыдэу слъагъур, къысхуэмыгъэсу сызыпэплъэр – гъатхэращ. Гъатхэм и пэщIэдзэм тохуэ сэ сыкъыщалъхуа махуэр. Гъатхэм хеубыдэ цIыхубзхэм я махуэшхуэр. Гъатхэм ди щIыналъэр къощIэрэщIэжри псыми, губгъуэми, тафэми хуит дыхуохъу, щIымахуэ псом унэм дыкъыщIэмыкIами, гъатхэм деж хуитыныгъэр диIэ мэхъуж.

Тетрадым щыгъэлэжьэн

1. **Гъатхэм теухуа псалъэжьхэр тетрадым иратхэ**

Гъатхэ махуэм гъэр егъашхэ.
Гъатхэм хыумыса щIымахуэм бгъуэтыжынукъым.
Гъатхэр дунейм и щIэрэщIэгъуэщ.

2. Сочиненэ кIэщI ятх «Гъатхэ» фIэщыгъэцIэр иIэу.

Гъатхэ! Сыту зэман телъыджащэ ар! Псэ зыхэмытыж дунейм жьы хуабэ къыщIехури хуэм-хуэмурэ зыкъеужьыж. Бзухэм я бзэрабзэ макъым пщэдджыжькIэ дунейр къыдоуш. ЦIыхухэм я Iэуэлъауэ макъыр губгъуэм къоIукI. Къалъху, зеужь, зеузэщI дунейм.

Урокыр къызэщIэкъуэжын.

Егъэдж. ЦIыкIухэ, нобэрей урокым сыт щIэуэ, япэм фыщымыгъуэзауэ къэфщIар, флъэгъуар, зэхэфхар?

Едж. Дэ макъамэ телъыджэхэм дедэIуащ, сурэтхэм деплъащ, усэ хьэлэмэтхэм дедэIуащ, псалъэжьхэр зэдгъэщIащ.

Урокым кIэух етын.

ЕджакIуэ къыхэжэныкIахэм оценкэ яхуэгъэувын.

Унэ лэжьыгъэр етын: АбытIэ Владимир и «Мамырыгъэр текIуэныгъэщ» усэр.